

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת וירא תשפ"ג

הצדיקים, וברש"י שם כתב, שזכר את אברהם, וכמבואר שם בגמ' דיליף לה מהכתוב שהבאנו דכתיב 'ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט', וא"כ נמצא דאדרבה כל זכותו של לוט לינצל הוא רק מחמת זכותו של אברהם, וא"כ אדרבה כל שהוא מפל אל אברהם, יותר הוא ראוי וכדאי לינצל בזכות אברהם, וככל שתגדל דבקותו ושייכותו לאברהם אבינו, כך תגדל זכותו לינצל מכה זכותו של אברהם אבינו, ולכן אמר לו המלאך 'ההרה המלט', שאדרבה על ידי שיבא אל אברהם, יותר הוא ראוי וכדאי שתעמוד לו זכותו של אברהם אבינו.

ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו וגו' יצחק וימל אברהם את יצחק בנו וגו'. (כ"א, ג' ד'). הנה מנהג ישראל הוא לקרא שם הבן בעת המילה, וכאן נאמר תחילה ויקרא אברהם, ואח"כ וימל. ויש לומר כי הרי אברהם היה מצווה לקרותו יצחק, כמו שכתוב לעיל (י"ז, ט) וקראת את שמו יצחק, ומצות מילה לא רמזא עליה עד שיהא בן שמונת ימים, על כן הקדים לקראותו יצחק קודם המילה.

ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק. (כ"א, ט'). צריך ביאור למה לא קראו הכתוב בשמו 'ישמעאל', אלא סתם שמו וקראו בן הגר. עוד צריך ביאור למה הזכיר הכתוב שהגר היא מצרית, ומאי נפק"מ בזה שהיא מצרית.

והנה שרה אמרה לאברהם שיגרש גם את הגר, ולכאורה צריך ביאור למה אמרה לגרש את הגר, והרי כל הטעם לגירושו של ישמעאל היה מפני שהיה מצחק, ואם כן הוא טעם לגרש את ישמעאל, ומה זה נוגע לאמו, ולמה אמרה לגרשה, ואם ישמעאל חטא אמו מה חטאה.

ויש לבאר דמעשיו הרעים של ישמעאל שהיה מצחק באו לו מרוח אמו, והשורש לכל דרכו הרעה הוא מחמת היותו בן מצרית שהם שמופי זימה ועליהם הכתוב אומר 'בשר המורים בשרם וגו', ולא היה זה הנהגה שחידש מעצמו, אלא היה זה הליכה בדרכי מצרים, שבאו לו מכה אמו שהיתה מצרית, ולכן אמרה שרה שיגרש גם הגר, שהיא הייתה שורש דרכו הרעה.

ולפי זה יש לבאר דלכן קראו הכתוב 'בן הגר המצרית', ולא הזכיר את שמו, שבא לומר שראתה שישמעאל בהנהגתו מתייחס אחר אמו, ולומר שהוא מושפע מאמו. וכן מבואר למה הזכיר הכתוב שהגר היא מצרית, דזהו עיקר ושורש כל ההנהגה הרעה, וראתה שרה שישמעאל נוהג במנהגי מצרים הבאים לו דרך אמו, ועל כן אמרה לגרש אותם, אע"פ שרק את ישמעאל ראתה מצחק.

ויעקוד את יצחק בנו. (כ"ב, ט'). חכם אחד שליט"א שאל למה בכל

לושי ועשי ענות. (י"ה, ו'). וצריך ביאור למה צריך לומר לה ללוש העיסה, הורי כן הוא לעולם דרך האפיה. ויש לבאר דהנה רש"י להלן פסוק י' הביא מסדר עולם דהיה זה בליל פסח, ובפירושו הרוקח כתב דלכן אמר לה מהרי, כדי שלא תחמיץ העיסה ופסח היה. ולפי זה יש לומר דלכן אמר לה ללוש, דהא ההלכה היא ד'כל זמן שעוסק בבצק אינו מחמיץ', ולכן אמר לה כן, למנוע את הימיוץ הבצק.

בתם לבכי ובנקיון כפי עשיתי זאת. ויאמר אליו האלוקים בחלום גם אנכי ידעתי כי בתם לבכך עשית זאת וגו'. (כ', ה'-ו'). וכתב רש"י אמת שלא דימת מתחילה לחטוא, אבל נקיון כפים אין כאן. נראה לבאר בזה, דהנה בחידושי מרן רי"ז הלוי ביאר דבזה שלקח אבימלך את שרה, יש בזה ב' עבירות, האחת עבירה דעריות, שהרי היא הייתה בעולת בעל, והעבירה השנית, משום איסור גזל, כמבואר ברמב"ם הל' מלכים לגבי שכס דנתחייב מיתה על שלקח את דינה בחזקה ובכיבוש, ודבר זה נחשב אצל בני נח לגזל, וכן אצל אבימלך, כיון שלקח את שרה בכה, עובר בזה כאיסור גזל.

ולפי זה יש לבאר דזהו שאמר לו הקב"ה, דבתם לבכי יש כאן, אבל נקיון כפים אין כאן, ר"ל דאמנם לגבי איסור עריות דבעולת בעל, הרי שעשה כן בתם לבכו, כיון שהוא אמר לו שאחותי היא, וגם היא אמרה לו שאחי הוא, אבל כל זה מועיל רק לגבי איסור דעריות, אבל נקיון כפים, שזה מכוון לגבי ענין איסור גזל, דנקיון כפים, היינו כלפי דבר התלוי בנטיילה ולקחה, והיינו לקיחת ונטיילת דבר שאינו שלו, וזהו איסור גזל, ועל זה אמר לו דלגבי איסור גזל אינך נקי, דגם אם היא אינה אשתו ורק אחותו, מ"מ יש כאן איסור גזל, ואין כאן נקיון כפים.

ואנכי לא אוכל להמלט ההרה פן תדבקני הרעה ומתי. (י"ט, י"ט). וברש"י כתב כשהייתי אצל אנשי סדום, היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאבא אצל צדיק אני כרשע. ולכאורה צדקו דבריו של לוט, ולמה באמת ציווהו המלאך להמלט ההרה, והרי אדרבה שם הוא מפסיד את זכותו להנצל. אמנם נראה לבאר, דכל השבון זה הוא נכון אם באנו לדון שלוש ינצל מחמת זכות עצמו, ועל זכות עצמו יש טענה זו, דכל זכותו הוא רק כשהוא אצל אנשי סדום, ולא כשהוא אצל אברהם שהוא צדיק, אבל האמת שזכותו של לוט להנצל, אינה מחמת זכות עצמו כלל, אלא אדרבה כל זכותו היא מחמת אברהם אבינו, וכמו שמבואר בפשטות הכתובים, וכמו שכתוב בפסוק כ"ט 'ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט', ובגמ' בברכות דף נ"ד איתא דעל לוט מברך ברוך זוכר

מקום נקרא מעשה העקידה על שם העקידה, וגם הזכות נקראת על שם העקידה, ומבקשים שיזכור את זכות עקידת יצחק, וכמו שאומרים במוסף של ר"ה 'ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, ולא נקרא על שם עיקר הדבר שזוהו הקרבתו של יצחק, וזהו עיקר הזכות שמכוחו אנו מבקשים, והרי לכאורה העקידה לא הייתה אלא מכשירי קרבן גרידא, ולא זהו עיקר התכלית, וא"כ למה נקרא כל הענין על שם מעשה העקידה.

ויש לבאר דאמנם עיקר התכלית היתה בהקרבת יצחק לעולה, אבל המסירה של יצחק שמסר עצמו להעלותו לקרבן, זה נשלם ונגמר בעת שנעקד, דמעת שנעקד הרי הוא כבר מסור ביד אחרים לעשות בו כרצונם, וניטלה ממנו מבחנה הכחירה, ואם כן נמצא דעיקר המסירות נפש של יצחק היתה במה ובשעה שהסכים להעקד, ובוזה להמסר ליד אברהם להעלותו לעולה, ואם כן זהו המעשה שמכוחו יש את זכות העקידה, ועל כן נקרא כל המעשה על שם מעשה העקידה, ומכח מעשה זה הוא עיקר הזכות.

והנה בכתוב מבואר שאברהם אבינו עקד את יצחק קודם שהעלהו על המזבח, וכמו שכתוב בפסוק 'ויעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח, הרי דקודם עקדו, ורק אח"כ שמו על המזבח, ולכאורה צריך ביאור למה היה צריך לעקדו קודם שהעלהו על המזבח, ולמה לא היה סגי במה שיעקדו אחר שיהא על גבי המזבח.

ווא"ו מרן הגרי"ו זצ"ל אמר בזה בשם המהרי"ל דיסקין זיע"א דכיון שאברהם נצטוו להעלותו על גבי המזבח, וכמו שכתוב 'והעלהו לעולה', ובשבת דף צ"ד איתא דהי נושא את עצמו, ובכפות אינו נושא את עצמו, וע"כ אם היה מעלהו קודם שעקדו, לא היה נחשב שאברהם העלהו, אלא שיצחק עלה מעצמו, ולכן עקדו ובוזה כבר אינו נושא את עצמו, ובוזה מתקיים ההעלאה על ידי אברהם אבינו.

ולפי זה נמצא דבוזה שמסר עצמו לעקידה, בזה מסר עצמו גם לקיום עצם הדין העלאה, והיינו כמו שנתבאר, דהמעשה שבו נמסר יצחק להיות נתון ומסור לאברהם אבינו היה במה שנעקד, שעל ידי שנעשה כפות, שוב אינו ברשות עצו, ועל כן מבואר היטב שעיקר הזכות הוא מה שיצחק נעקד, ועל ידי זה היה מסור ונתון ליעשות בו ההעלאה וההקרבה לעולה, ועל כן גם נקרא שם המעשה, על שם העקידה.

אשר יאמר היום בהר ה' יראה. (כ"ב, י"ד). וברש"י הביא דברי הירושלמי ה' יראה עקידה זו, לסלוח לישראל בכל שנה, ולהצילם מן

הפורענות, כדי שיאמר היום הזה ככל הדורות הבאים, בהר ה' יראה, אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה. ביאור הדברים, דהנה בכל קרבן אחר שנגמרו העבודות, הדין הוא שנעשית מצותו וכיפר והלך לו, ויצא מידי מעילה, ואין בהאפר שום קדושת ושם קרבן, וכדתנן ביזמא דאחר שירדו הדמים מהמזבח יצאו להולין ונמכרים לגננים.

ועל זה באה תפלתו של אברהם אבינו, שאפרו של יצחק יהא צבור ועומד לכפרה, שלא יהא בזה הדין דנעשית מצותו וכיפר והלך לו, אלא שלעולם יהא בהאפר שם קרבן, ולעולם יהא נחשב שהוא עדיין בהקטרה, וממילא לעולם נחשב שהקרבן הוא קרבן קיים, וזהו ביאור דברי הו"ל שאפרו של יצחק יהא צבור ועומד לכפרה, ר"ל שלעולם אפרו של יצחק שם קרבן עליו, וממילא לעולם האפר עצמו מוכן לכפרה, והכפרה לא תהיה מכח זכות העבר, שבדורות הקודמים יצחק הקריב עצמו, אלא ככל הדורות אפרו של יצחק עצמו עדיין הוא בהקרבתו עומד, והאפר בעצמו נחשב קיים והוא עצמו מכפר.

והנה במדרש תהלים איתא על הפסוק 'ועולתך ידשנה סלה', אמר רבי תנחומא, ועולתך ידשנה סלה, זה יצחק שנעקד על גבי המזבח כעולה, והיינו דפסוק זה נדרש על הקרבתו של יצחק, ולפי זה נראה לבאר המשך הכתוב 'ידשנה סלה, דר"ל שהדשן יהיה קיים לעולם, וידשנה, היינו שהקב"ה מדשן את הקרבן לעולם, שזוהו כהפיכת איברים בצינורא, דחשיב עבודת הקטרה, וכמבואר בגמ' בשבועות דף י"ז ע"ב, והיינו כמו שנתבאר, דאפרו של יצחק צבור ועומד, היינו דלעולם לא נגמרה עשיית מצותה, ולעולם ההקטרה נמשכת.

והנה בגמ' בזבחים דף ס"ב ע"א איתא, דכשעלו מן הגלות מהיכן ידעו מקום המזבח היכן הוא, ורבי יצחק נפחא אומר, דאפרו של יצחק ראו שמונח באותו מקום. ולכאורה יש לדון בזה, דזה ראייה דבשעת העקידה היה זה מקום המזבח, אבל מהיכן ידעו דעד היום זהו מקום המזבח. אכן לפי המבואר ניהא היטב, דאפרו של יצחק נשאר לעולם בהקרבתו, ולעולם חשיב שהוא כאמצע הקטרתו, ועל כן באותו מקום שהוא צבור, בע"כ דשם הוא מקום המזבח.

ולפי זה נראה לבאר מה שאומרים בתפלת מוסף בראש השנה, 'ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, דתראה לפניך, ר"ל שלא רק שיזכור את העקידה שהייתה בדורות הקודמים, אלא היא תראה לפנינו עכשיו, כיון דבאמת גם עכשיו העקידה קיימת וההקטרה נמשכת בזה שאפרו צבור ועומד על גבי המזבח, ועדיין לא נגמר עשיית מצותה.

הכנסת אורחים – כל הרואה מיד מתרפא

בילדותו של רבנו הגר"ח זיע"א נחלה והגיע עד למצב של סכנת חיים והרופאים נואשו ואמרו כי אין בידם מה לעשות כדי להצילו. באותה תקופה שהה הבית הלוי בבית חותנו בוואלוז'ין, באחד הימים הגיע לוואלוז'ין רבי משה מקוברין זצ"ל, וכדרכו התארח בבית חותנו של הבית הלוי, בשהותו שם בבית, ביקש חותנו של הבית הלוי מרבי משה שיברך את נכדו ברפואה שלמה, נענה רבי משה ואמר שיערכו שולחן לסעודה עבורו. במהלך הסעודה אמר רבי משה כי בקרוב הילד יבריא, וביאר דבריו, שהנה אצל אברהם אבינו בעת שקיים מצות הכנסת אורחים כתוב 'והוא עומד עליהם', ולכאורה צריך ביאור למה נכתב הדבר בלשון הווה, והיה צריך להיות כתוב והוא עמד עליהם בלשון עבר. וביאר כי נאמר בזה שבכל פעם שמקיימים הכנסת אורחים עדיין יש את אותה בחינה שאברהם אבינו עומד עליהם, ועמידה זו לא עברה, אלא היא הווה בכל הכנסת אורחים, והוסיף ואמר שבגמרא בבבא בתרא דף ט"ז ע"ב איתא אבן טוביה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא, ואם כן -סיים דבריו- כיון שכעת אתם מקיימים מצות הכנסת אורחים הרי אברהם אבינו עומד עליהם, ובצווארו תלויה האבן הטובה שכל הרואה אותה מיד מתרפא. לימים הגיע ת"ח אחד לביתו של רבנו הגר"ח לקבל ממנו כתב המלצה, שאלו הגר"ח האם יש בידו איזה המלצות והסכמות מרבנים, הראה להגר"ח מכתבי המלצות שתחת ידו, כשראה הגר"ח מה שכתבו עליו הפטיר 'שוואך-חלש', מיד הגיב הלה כי הסיבה שלא הפליגו בשבחיו הוא מפני שהוא נמנה על עדת החסידים, והרבנים הם מן המתנגדים, אמר לו הגר"ח 'ומה אני', השיב הלה 'הרבי הוא חצי חסיד', אמר לו הגר"ח 'וזאת מנין לך', השיב הלה מהכתוב 'והוא עומד עליהם', הבין הגר"ח כי כונתו לאותו המעשה, וביקש ממנו לספר לנוכחים את סיפור הדברים, לכשסיים הפטיר הגר"ח ואמר גם אני שמעתי כן מאבא.